

Doc. PhDr. Jaromír Vochala, CSc.

KONFUCIUS V ZRCADLE SEBRANÝCH VÝROKŮ

TEZE DISERTAČNÍ PRÁCE

ÚVOD

Práce je založena na jazykové a obsahové analýze staročínské kanónické knihy Lun Yu – Sebrané výroky, představující základní pramen studia Konfuciova učení.

Prvním výstupem textové analýzy Lun Yu je úvodní část práce – nový převod textu této knihy do češtiny s alternativní interpretací některých význačných pasáží. Překlad je vybaven poznámkovým aparátem.

Překlad pod názvem Sebrané výroky prezentovaný v první části práce je podložen textovou analýzou originálu v klasické čínštině a jeho komentovaných vydání. Přetlumočení jazykové a obsahové složky analyzovaného textu v historickém a kulturním kontextu staré Číny je výsledkem jeho kontrastivního srovnání s prostředky a kontextem cílového jazyka jeho převodu.

Hlavní složkou druhé části práce je analýza pojmového aparátu Lun Yu. Jsou v ní sledovány jednak problémy jazykové interpretace základních pojmů Konfuciova učení, jednak jejich filozofické aspekty. Na základě obsahové analýzy textu je také učiněn nástin charakteristických rysů Konfuciovy osobnosti i

fragmentální profil některých jeho žáků. Analýza se dále zabývá některými vybranými aspekty jeho učení.

Do příloh byl zařazen komentovaný překlad dalších kanonických textů – Velikého učení a Střední míry, jež v některých klíčových aspektech analyzovaný základní text doplňují a blíže specifikují.

PŘEHLED O SOUČASNÉM STAVU PROBLEMATIKY

Studiu Lun Yu, klasické knihy Konfuciovy nauky, byla v historii je i současnosti věnována obrovská řada prací jak v Číně a v asijských zemích s významným vlivem konfucianismu (Taiwan, Japonsko, Korea, Vietnam, Singapur), tak i v Evropě, na americkém kontinentu i jinde ve světě. Jako základnímu zdroji studia nejrůznějších aspektů Konfuciova učení (jeho úloha ve společnosti, vztah k Nebesům, otázky vládnutí, morálky, etikety, zákonů, psychologie, logiky, historiografie, literatury, hudby, pedagogiky atd.), je badatelům po staletí věnována mimořádná pozornost náležitě interpretaci tohoto díla a vymezení významové složky termínů jeho pojmového aparátu.

Svědčí o tom skutečnost, že v průběhu více než dvou tisíce let bylo v Číně, následně pak v zemích Východní a Jihovýchodní Asie a posléze i zemích Evropy a amerického kontinentu s dlouholetou sinologickou tradicí, publikováno velké množství vydání a překladů tohoto díla s výkladem a podrobnými komentáři; v ČR se publikuje často také s převodem do současné čínštiny.

V posledních desetiletích byly v Číně Konfuciovi a různým stránkám jeho učení věnovány stovky studií a desítky publikací. Kvelikému badatelskému zájmu o Konfuciovo dílo v Číně a ve světě podstatně přispívá Čínská Konfuciova nadace (Zhongguo

Kongzi Jijinhui 中国孔子基金会) pořádající doma i v zahraničí mezinárodní symposia k různým aspektům Konfuciova učení. Pod její patronací byl v r. 1986 byl založen dvouměsíčník Konfuciánská studia (Kongzi Yanjiu 孔子研究). Vycházejí specializované slovníky, jako např. Veliký Konfuciův lexikon (Kongzi Da Cidian 孔子大辞典), Šanghaj, 1993, nebo Lexikon pozitivních hodnot Lun Yu (论语鉴赏辞典 Lun Yu Jianshang Cidian), Šanghaj, 2007 aj. R. 1985 byl založen Čínský institut Konfuciových studií (Zhonghua Kongzi Yanjiusuo 中华孔子研究所), později přejmenovaný na Čínská Konfuciova učená společnost (Zhonghua Kongzi Xuehui 中华孔子学会). V mnoha zemích světa jsou vedle tradičních sinologických školských zařízení nově zakládány Konfuciovy akademie a školy, které již působí ve více než 80 zemích světa.

Současná zkoumání Lun Yu v Číně a v asijských zemích s dlouholetou konfuciánskou tradicí se opírají o badatelské výsledky tradičního filologického zkoumání tohoto díla a jeho terminologického aparátu, zachyceného čínským znakovým písmem s jeho specifickými rysy.

Evropská a americká sinologie, která vznikala v posledních několika stoletích ve zcela odlišném kulturním prostředí, se ve svých překladech, analýzách a interpretacích tohoto díla, publikovaných ve svých národních jazycích, musí vyrovnávat s problémy, jež vyplývají z typologických a etnolingvistických odlišností těchto jazyků od systému staré čínštiny zaznamenané

ideografickým typem písma. Jedním z přetrvávajících problémů stále zůstává otázka ekvivalence hlavních pojmů konfuciánské nauky v jednotlivých národních jazycích (explikace podle kontextu po způsobu Jamese Leggeho versus jejich jednotný překlad v celém textu podle pojetí Arthura Waleyho) a adekvátní interpretace textu Lun Yu podložená kontrastivním studiem jazykových struktur staré čínštiny a cílového moderního jazyka.

I v současnosti badatelé dospívají u některých výroků v Lun Yu k jejich zcela nové interpretaci, což ukazuje na aktuálnost komplexního přístupu ke zkoumání jazykové a obsahové složky tohoto mimořádně náročného díla, a na potřebu kritického přehodnocení některých terminologických stereotypů v sinologické tradici u nás i ve světě.

ZÁKLADNÍ CÍLE DISERTAČNÍ PRÁCE

Hlavním cílem práce je upřesnění, prohloubení, a usoustavnění poznatků o Konfuciovi a jeho učení na základě komplexní jazykové a obsahové analýzy textu Lun Yu.

Současně sleduje práce následující dílčí cíle:

- vypracování nového překladu Lun Yu; u víceznačných výpovědí nebo jednoznačně nevymezených polysémních slov jsou navíc uvedeny i další možné alternativní interpretace,
- charakteristika kulturně historického kontextu vzniku Konfuciova učení,
- popis interpretačních problémů Lun Yu z hlediska kontrastivního srovnání starověké čínštiny v ideografickém písmu a současné češtiny,

- charakteristika specifických rysů textu Lun Yu z hlediska jeho struktury, interpretace jednotlivých promluv v širším kontextu a problémy verifikovatelnosti intence mluvčího,
- obsahové vymezení hlavních termínů pojmového aparátu Lun Yu a otázka jejich adekvátní interpretace v češtině,
- filosofické aspekty základních pojmů v Lun Yu na rovinách společensko-politické a společensko-etické,
- deskripce a bližší charakteristika některých základních postulátů Konfuciova učení,
- hypotetické vymezení různých rovin Konfuciova učení,
- charakteristika Konfucia jako člověka, filosofa a učitele ve světle jeho učení a z pohledu jeho žáků,
- problematika českých překladů a interpretací Lun Yu, chyby způsobené absencí zevrubné textové analýzy, nahrazování hlubšího jazykového zkoumání v širším kontextu více či méně intuitivním přístupem.

METODICKÉ PŘÍSTUPY

Při zkoumání dané problematiky byly aplikovány postupy textové hermeneutiky, přizpůsobené specifickým rysům nalazyvaného materiálu.

Jazyková analýza jednotlivých izolovaných oddílů Lun Yu byla prováděna se zřetelem k celkovému kontextu díla po stránce jazykové a kulturně historické.

Interpretace termínů pojmového aparátu Lun Yu se podle okolností opírala a) o nejstarší čínské slovníky, b) o komentáře starých i současných vydání tohoto díla, c) v případech hodných zřetele také o motivovanost ideogramu označujících tyto pojmy.

Základní termíny byly na grafolingvistické rovině vymezovány na ose paradigmatické, aktualizovány v konkrétních kombinacích na ose syntagmatické se stálým zřetelem k širšímu kontextu.

U grafolexému terminologické povahy vzniklých sémantickou traspozicí byl při jejich interpretaci brán zřetel také k jejich reflektovanému významu.

Volbě českých ekvivalentů čínských filozofických termínů předcházela jejich analýza z hlediska kontrastivní lingvistiky. Zvolené ekvivalenty jsou výsledkem porovnávání shod a rozdílů těchto syntakticky polyfunkčních termínů kořenné povahy s jejich českými potenciálními protějšky flektivní povahy a s omezenými syntaktickými funkcemi.

Byly hledány vzájemné vazby klíčových termínů filosofického systému Konfuciovy nauky. Pro účely systematického výkladu byly tyto termíny pomocně rozděleny do několika kategorií.

Analýza a deskripce v části 2 pracují důsledně s odkazy k vlastnímu textu Lun Yu v části 1, tak aby byla optimálně zaručena objektivita vyvozených závěrů.

NEJDŮLEŽITĚJŠÍ VÝSLEDKY DISERTAČNÍ PRÁCE

1. Nový překlad Lun Yu – Sebraných výroků

Nový překlad Lun Yu s poznámkovým aparátem a vysvětlivkami, který byl vypracován na základě analýzy komentovaných vydání textu originálu ve staré čínštině a s přihlédnutím k jeho s převodu do současné čínštiny, podstatným způsobem zohledňuje typologické zvláštnosti výchozího jazyka – staré psané čínštiny a cílového jazyka – současné češtiny.

Z kontrastivního zkoumání obou jazyků vyplývá, že filozofické termíny Lun Yu v překladu do současné češtiny nejsou a nemohou být zcela ekvivalentní, nýbrž že základní invariant může mít v závislosti na kontextu a syntaktické funkci různé variantní podoby. Jestliže smysl věty umožňuje různý výklad významu daného termínu, jsou tyto další alternativní možnosti jeho překladu v textu explicitně uvedeny.

Alternativní interpretace jsou uvedeny v překladu také tehdy, jestliže je víceznačná některá část výpovědi. Bývá tomu tak v případech, kdy víceznačné slovo ve výpovědi není kontextem dostatečně vymezeno, anebo kdy je kontextem aktualizován některý z jeho dalších sémantických rysů (viz např. I.2, I.7, I.13, I.14, II.24, V.7, VII.7, IX.25, XII.22, XIII.3 aj.)

Dále jsou zde uváděny alternativní překlady víceznačných větných celků, souvětí či větných spojení, včetně vět se strukturní homonymií, nebo výpovědi s různou modalitou (viz např. II.2, II.6, II.17, IV.5, IV.13, VI.18, VI.21, VI.23, X.27, XI.1 aj.).

Oproti tradičním překladům názvu Lun Yu do češtiny *Hovory Konfuciovy* nebo *Konfucius – Rozpravy* je v předkládané práci zvolen titul *Sebrané výroky*, založený na doslovnějším překladu tohoto názvu, který má povahu sousloví se vztahem determinace. Tento název je přesnějším ekvivalentem titulu originálu a vystihuje i vznik tohoto díla jako souboru výroků zaznamenaných a jeho učedníky, později sebraných a uspořádaných do sbírky.

Nepostradatelným doplňkem překladu Lun Yu je jeho relativně rozsáhlý poznámkový aparát, čítající celkem více než dvě stě položek.

2. Historické pozadí Konfuciova díla

Pro analýzu Konfuciovy nauky a jeho osobnosti má podstatný význam historický kontext, jímž byl Konfucius determinován, a v němž bylo formováno jeho myšlení. Konfucius žil v letech 551-479 př. n. l., v období pokračujícího úpadku a rozkladu dynastie Zhou, na jejíž zakladatele pohlížel Konfucius jako na moudré vládce a vzor vysoké morální autority. Společenským postavením patřil Konfucius k vrstvě zchudlé aristokracie, s příbuzenskými vazbami na legendární vládce dávné minulosti. V hierarchickém uspořádání tehdejší společnosti se Konfucius řadí k nejnižší vrstvě aristokracie tzv. vzdělanců či učených mistrů „shi“, která působila často na panovnických dvorech a u dvorské aristokracie měla značný vliv na tehdejší společenské dění.

Konfuciova láska ke studiu, jeho obdiv a respekt k mravům a principům ustanovených legendárními vládci minulosti, jej vedly k přesvědčení, že hluboký rozvrat společnosti je především důsledkem opuštění principů Li, na nichž byla původně založená vláda Zhouů. Dospívá k poznání, že jediným východiskem z této situace je obnova těchto principů a jejich aktualizace v nových historických podmínkách, a tomuto cíli podřizuje veškeré své úsilí myslitele a učitele. Pro ně se snaží získat jak co nejširší okruh svých učedníků, tak i představitelé a vlivné osobnosti států a státeků tehdejší rozdrobené zhouské říše.

3. Interpretační problémy Lun Yu

Klíčovou podmínkou adekvátní interpretace Konfuciova učení je správné porozumění obsahu jednotlivých výpovědí Lun Yu, tj.

jejich aktuálnímu významu v daném jazykovém a situačním kontextu.

Specifikace žádoucích výchozích kroků při převodu textu Lun Yu z klasické čínštiny psané ideografickým typem písma do současné češtiny:

- porovnání jazykové struktury výchozího a cílového jazyka,
- analýza klíčových termínů v textu Lun Yu na ose paradigmatické a syntagmatické,
- distribuční analýza těchto termínů, její důležitost pro jejich adekvátní interpretaci vzhledem k typologickým zvláštnostem staré čínštiny.

Aspekty hodné zvláštního zřetele při převodu Lun Yu do současné češtiny z kontrastivního pohledu:

- různý kulturně historický kontext pojmosloví v Lun Yu a v jeho překladu do češtiny,
- text zapsaný ideografickým typem písma se specifickými příznaky jazykového stylu tehdejšího psaného jazyka (ekonomičnost výrazu, maximální konciznost textu, eliptické věty, strukturní homonymie),
- diference v oblasti lexikálních systémů klasické čínštiny a moderní češtiny,
- syntaktická polyfunkčnost čínských slov a jejich užití v nezměněné podobě jako pasiva, kauzativa, putativa nebo benefaktiva,
- sémantická transpozice jako častý způsob tvorby abstraktních termínů, jejich vazba na bázové slovo,
- absence přísné sémantické kategoriální ohraničenosti významové složky názvoslovných filosofických termínů

vyplývající z kořenného charakteru čínských slov a jejich polyfunkčnosti,

- odlišnost systémových vazeb filozofických termínů jako grafolexémů na rovině grafolingvistické ve srovnání s jejich podobou zvukovou,

- u termínů v psané podobě někdy nutný zřetel i k druhotným významům označujících ideogramů v systému čínského písma,

- nutnost širšího kontextu (jazykového a/nebo situačního) pro aktuální sémantické vymezení víceznačných termínů,

- možnosti různého výkladu výpovědí v textu jako jeden ze specifických rysů psané čínštiny tehdejší doby z hlediska komunikační funkce,

- nepřevoditelnost charakteristické konciznosti starých čínských textů zachycených ideografickým typem písma v překladu do současné češtiny,

- vždy určitější překlad z klasické čínštiny do flektivního typu jazyka, jak z hlediska větného obsahu, tak i z hlediska mluvnické a modální výstavby výpovědi.

4. Pojmový aparát Lun Yu

Komplikovanost ekvivalentního převodu konfuciánských termínů do současné češtiny, jež je důsledkem typologické odlišnosti mezi starou čínštinou a současnou češtinou, vyžaduje komplexní řešení překladových ekvivalentů – jejich vymezení na ose paradigmatické i syntagmatické, zřetel k užšímu i širšímu kontextu, zřetel k vazbě termínu na báze slovo, ke vztahům na rovině grafolingvistické, případně i k motivovanosti příslušného ideogramu.

Čínské termíny se vyznačují absencí morfologických protikladů, jsou abstrakcí souhrnu jejich distribučních rysů. Naproti tomu jejich české potenciální ekvivalenty na rovině paradigmatické představují souhrn všech jejich gramatických tvarů. Jako slovníkové lexémy jsou systémovou abstrakcí prezentovanou jako určitý slovní druh v konvenčním morfologickém tvaru. V češtině na rozdíl od čínštiny tyto ekvivalenty tak v izolované pozici svým tvarem vyjadřují substanti, děj, vlastnost apod.

Z uvedených diferencí vyplývají zásadní problémy v případech, kdy dané termíny jsou ve výpovědi předmětem explikace. Oproti termínu v čínštině bez morfologické charakteristiky a kategoriálního vymezení stojí český ekvivalent vymezený tvarem zpravidla vždy jako jistý slovní druh a kategoriálně vymezený (např. jako názvy vlastností, dějů apod.).

Analýza třinácti základních pojmů Lun Yu současně naznačuje, jak se jejich společné a specifické rysy odrážejí v přístupu k řešení otázky jejich ekvivalence v češtině.

Český ekvivalent termínu „junzi“ – pravý aristokrat zohledňuje jeho etymologii; jeho další variantní podoby vycházejí z kontextově podmíněné variability sémantických komponentu tohoto termínu v konkrétních výpovědích

Čínský termín „ren“ – lidskost, humanita, lidství, zásady lidskosti (lidství), lidské (sou)cítění, ctít zásady lidskosti, mít lidské cítění je charakteristický svou vazbou na bázové homonymum, jako grafolexém je jedním z jeho sémantických rysů zřetelná explikativní motivovanost ve struktuře ideogramu. Z hlediska skladu svých sémantických rysů a syntaktických funkcí má povahu komplexního termínu, jenž v tomto ohledu nemá srovnatelný český ekvivalent.

V různých větných funkcích je v závislosti na kontextu překládán do češtiny různými explicitnějšími jednočlennými nebo vícečlennými ekvivalenty.

„Zhong“ – věrnost, oddanost, loajalita; být věrný a loajální, být upřímně oddaný je klíčovým termínem z oblasit eticko-politické. Jeho význam je naznačen i ve struktuře ideogramu naznačující, že jde o etickou kategori, ukládající povinnost oddaně a celým srdcem plnit své společenské povinnosti. Možnosti variantních interpretací tohoto termínu vznikají zejména tehdy, je-li tento termín v autonomní pozici, nebo chybí-li ve větě subjekt, k němuž by se termín vztahoval.

„Shu“ – empatie, pochopení, porozumění, tolerantnost, velkodušnost, shovívavost je etická norma chování člověka, založená na principu lidství. Tento termín vystupuje často ve spojení s termínem „zhong“. Oba termíny společně prostupují celým učení Konfucia jako jeho základní idea.

Termín „xiao“ – úcta a oddanost (poslušnost, pieta) ke svým rodičům a předkům je komplexem řady sémantických rysů odkazujících k širšímu kulturně historickému kontextu jeho vzniku a modifikacím jeho obsahu. U jeho českých ekvivalentů se tento fakt může vhodně vyjádřit explicitním odkazem na čínský termín „xiao“, jeho připojením k českému ekvivalentu.

Termínem „Li“ se míní soubor norem a pravidel epochy Zhou s návazností na předchozí epochy, v překladu podle okolností „mravy a etiketa Li“, „mravy Li“, „etiketa Li“ či obecně „etiketa“. Jeho věcným obsahem je etická norma vymezující pravidla chování mezi lidmi podle jejich sociálního statusu, včetně vnějších forem chování. Varietou českých ekvivalentů v různých výpovědích se

oproti stereotypnímu překladu Řád zohledňují kontextové modifikace jeho obsahu.

Základním sémantickým rysem termínu „dao“ – Cesta / cesta je vymezená trasa, daný směr pohybu, samotný pohyb k cíli a přeneseně způsob dosažení cíle. Implikuje v sobě také instrumentalitu a účelovost, předpokládá svého zřizovatele i uživatele. Termín je označen homograficky jak s bázovým slovem, tak i s homonymem „hovořit“, a rovněž se skorohomnynním slovesem ve významu „vést, ukazovat cestu“. Analýza ukázala, že tento termín v závislosti na kontextu může být interpretován jako příznakový, tj. ve smyslu „správná Cesta“.

Obsah termínu „dao“ z hlediska jeho denotativního významu může být povahy a) ideální (u člověka a u společnosti), b) reálné, c) metafyzické a d) praktické, instrumentální

V syntaktických a syntagmatických strukturách je pro obsahové vymezení tohoto pojmu vedle kontextu důležitá zejména skutečnost, zda je v postavení určovaného členu syntagmatu. Tyto případy také mj. ukazují, k jakým subjektům je termín „dao“ přiřazován.

Termín „de“ – ctnost, morální ctnosti, bývá v závislosti na kontextu interpretován ve významových odstínech mravní síla, morální hodnoty, morální principy, mravní zásady, mravní ctnosti aj.

Termín „xin“ je sémantickou transpozicí slova „xin“ – věřit, důvěřovat; být věrohodný (ve svých slovech), být pravdomluvný, věrohodnost aj. V terminologickém významu se užívá s eticky hodnotícím příznakem „být čestný“, „být důvěryhodný“, „být upřímný“, tj. jako vlastnosti jeho nositele.

Polysémní slovo „wen“ má široké spektrum terminologických a neterminologických významů a je zároveň polyfunkční. V tom také tkví problémy jeho ekvivalentního vyjádření v češtině. Ve významu „kultura“, „vzdělanost“, „kulturní odkaz minulosti“ apod. má úzkou souvislost s kulturně historickým kontextem Konfuciovy doby.

V Lun Yu stojí termín „wen“ často v opozici s „zhi“ ve významu přirozenost, podstata, prostota. Zatím co „zhi“ u člověka znamená jeho přirozenou podstatu a prostotu, „wen“ je tím, co ho kultivuje a činí z něj kulturní bytost.

Další z klíčových termínů, „yi“, obvykle překládaný adjektivy „správný“, „spravedlivý“, má úzkou souvislost s termínem „li“. Vyjádřeno perifrasticky, označuje „to, co je podle mravů Li náležité a co se patří učinit“. V závislosti na kontextu je pak jeho aktuální smysl ve výpovědi různě modifikován, nicméně jeho dominantním sémantickým rysem zůstává „morální příkaz angažovat se ve prospěch správné/spravedlivé věci“.

Termín „zheng“ se vztahuje k oblasti společensko-etické a politické se základními významy „vládnout/vládnutí, spravovat/spravování, řídit/řízení. Specifický sémantický rys tohoto termínu vyplývá z Konfuciovy definice – vládnutí znamená narovnávání/napravování, tj. vykonávat správu věcí veřejných tak, že se lidé stanou rovnými/přímými.

5. Některé filozofické aspekty pojmové výstavby Lun Yu

Pojmová výstavba Lun Yu se týká především dvou vzájemně propojených základních rovin: společensko-politické a společensko-etické. Jsou výrazem koncepce uspořádání společnosti na principech mravů a etkety Li, kde u obou jejích hlavních složek – rodiny a

státu, existují základní dvojice s vnějšími a vnitřními vztahy nadřazenosti a podřazenosti.

Pro potřeby analýzy byly vyděleny pojmy spojené s kategoriemi:

1. Nebesa (Tian 天)

. Cesta Nebes (Tian dao 天道), vůle Nebes (Tian ming 天命), Podnebesí (Tianxia 天下) a Syn Nebes (Tian Zi 天子). Do této skupiny byly přiřazeny ještě pojmy Cesta (Dao 道) a mravní síla (de 德),

2. Člověk (ren 人)

První okruh zde tvoří pojmy související se základním uspořádáním patriáchalní společnosti tj, a) vládce „jun“ (君) a poddaný „chen“ (臣) s doplňujícími termíny věrnost „zhong“ (忠) a vláda „zheng“ (政), b) otec „fu“ (父) a syn „zi“ (子) s přidruženými termíny úcta a oddanost k rodičům a předkům „xiao“ (孝) a úcta ke starším „ti“ (弟, 悌)

Druhým okruhem jsou pojmy z oblasti eticko-politické spojené s osobou pravého aristokrata „junzi“ (君子), jako protipolu malého člověka „xiao ren“ (小人). K tomuto okruhu byly přiřazeny pojmy kulturnost/civilizovanost „wen“ (文) a přirozená podstata „zhi“ (质), mravy a etiketa „li“ (礼) a hudba „yue“ (乐), dále lidskost/lidské

cítění „ren“ (仁), správnost/morální povinnost „yi“ (义),
moudrost/vědění „zhi“ (知 / 智), věrnost/loajalita „zhong“ (忠),
chápatvé porozumění „shu“ (恕) a důvěra, důvěryhodnost „xin“ (信).
S oběma okruhy se dále pojí pojmy Cesta „Da“ (道) a mravní síla /
etická podstata / mravnost „de“ (德).

Uvedené termíny v Lun Yu ve vzájemné propojenosti tvoří páteř konfuciánské filozofie; jedním z jejich hlavních charakteristických rysů je skutečnost, že termíny označující nerovnoprávné subjekty se vztahy nadřízenosti a podřízenosti tu nejsou chápány antagonisticky, nýbrž jako označení subjektů, jejichž zájmy se vzájemně doplňují v souladu s vůlí Nebes.

6. Konfuciova osobnost zrcadlem Sebraných výroků

Pohled na Konfucia zprostředkovaný Sebranými výroky má různé roviny. V první řadě jsou to jeho myšlenky, které ho profilují jako filozofa usilujícího o nápravu poměrů v tehdejší společnosti obnovou a aktualizací eticko-politických principů, na nichž byla založena vláda dřívějších moudrých vládců.

Jako člověka a učitele ho charakterizuje jeho přístup ke svým učedníkům – je diferencovaný podle jejich dispozic i povahových vlastností. Dovedl ocenit jejich přednosti, ale i otevřeně vytknout jejich nedostatky.

Jeho učedníci k němu přistupovali vesměs s velikým respektem, ale někteří z nich nikoliv zcela zcela bez výhrad. Podobně se ke Konfuciovi vyslovují i různé osobnosti z řad vládnoucí vrstvy.

Konfuciovu osobnost podstatným způsobem charakterizuje i jeho důraz na etiketu Li. Jejím striktním dodržováním chce dávat příklad ostatním k následování. Zachovávání etikety Li je pro něj vnějším projevem dodržování společensko-etických norem, na nichž stojí a padá civilizovaná společnost.

Konfucius sám sebe vidí jako vyvolence Nebes, obdařeného morální silou „de“, avšak nepovažuje se přitom za mudrce, jemuž byly poznání a moudrost vrozeny. Naopak – své vědomosti musel získat usilovným studiem. Je zastáncem zpřístupnění vzdělání všem, nejen výlučně privilegovaným vrstvám. Konfucius svým postojem ke studiu a vzdělání podstatným způsobem přispěl k vypěstování tradice úcty v čínském národě ke vzdělanosti. Hlavním cílem ovšem není získat rozsáhlé znalosti, abychom dávali ostatním najevo svou erudici, nýbrž abychom trvalým sebevzděláváním zvyšovali své morální kvality.

Analýza ukázala i jisté nedůslednosti Konfuciova výkladu některých pojmů; ty však mohou být i důsledkem nejednoznačnosti intence mluvčího nebo potenciálního kontextu dané výpovědi.

7. K některým aspektům Konfuciova učení

Výchozí předpoklad, na němž toto učení staví, je hypotetická konstrukce vztahů tzv. Velké trojice – Nebesa, Země a Člověk. Předpokládá existenci Cesty Nebes a Cesty Země, ale nerozvíjí je. V centru jeho pozornosti je Člověk; jeho ideálním představitelem je pravý aristokrat, jehož zdobí jeho civilizační atribut „wen“.

V Lun Yu se prolínají dvě roviny jeho učení – ideální a pragmatická. Konfuciovým ideálním cílem je návrat k mravním hodnotám zakladatelů dynastie Zhou. Avšak praktická realizace

tohoto cíle se často dostává do střetu s morálními zásadami – je správné v zájmu vyšších cílů některé své zásady porušit?

Z jeho učení je třeba vyzdvihnout, jakou váhu přikládal tomu, aby slovní znaky adekvátně označovaly realitu, aby se slova nevzdalovala od svého původního významu. To znamená, že v případech, kdy slova klíčového významu jako jsou vladař a poddaný, otec a syn, ale i slova jako vládnout, být věrný a oddaný atd., se vyprazdňují nebo dochází u nich k nežádoucím posunům ve významu, je nezbytné jim vrátit jejich původní obsah. Sleduje tím především eticko-politické cíle – návratem k původnímu hodnotovému systému dosáhnout obnovy pevného řádu a stability ve společnosti.

Konfuciovy názory jsou jistým odrazem mentality společenské vrstvy vzdělců zvaných „shí“, kteří si dobře uvědomovali, že jejich společenské uplatnění závisí na stabilitě politické moci, jíž může být dosaženo zajištěním klidu a pořádku v zemi. Této mentalitě odpovídají i dvě základní koncepce Konfuciova učení 1) doktrína principu střední míry a 2) doktrína oddanosti a chápavého porozumění .

8. Závěry

V popředí Konfuciova filozofického zájmu jsou otázky člověka ve vztahu ke společnosti, zejména normy jeho chování podle postavení, které zaujímá ve strukturované lidské společnosti, které mají vést k nastolení harmonických vztahů mezi lidmi a k pokojnému životu všech vrstev obyvatelstva země. Obsahem jeho učení je tedy především etika jako praktická filozofie; univerzální filozofické koncepce či metafyzický pohled na svět jsou mimo sféru jeho

zájmu. Přezíravý postoj některých západních filozofů (Hegel) ke Konfuciovi, jako člověku mudrujícího o světě, který však nevytvořil filozofické dílo, ukazuje na nepochopení integrity osobnosti Konfucia jako filozofa a současně i učitele.

Jeho učení, jak je prezentováno v Sebraných výrocích (Lun Yu), se jeví jako didakticky formulovaný soubor zásad, vzorů, návodů, hodnocení a ponaučení, jimiž by se měl řídit ten, kdo chce jít správnou Cestou a se ctí dostát svým morálním povinnostem. Jejich formulace mívají v jednotlivých výrocích často variantní podobu, tak jak to vyžadovala jejich praktická aplikace na předmět a sféru jejich působení – byly formulovány především v rozpravách a disputacích Mistra s učedníky různé úrovně, a v hovorech s vládci i hodnostáři různého stupně.

Fragmentální podoba jeho učení, jak se s ní setkáváme v Sebraných výrocích, vyplývá z kompozičních zvláštností tohoto díla – což je to patrné již z jeho názvu – ale do jisté míry se v ní odráží právě i Konfuciov metodický přístup v působení na posluchače různé úrovně. To ovšem neznamená, že by Sebrané výroky ve svém uspořádání v tradičních vydáních představovaly metodicky organizovaný soubor na sebe navazujících jednotlivých kroků.

Jednotlivé odstavce v kapitolách Sebraných výroků nejsou však jen nějakými izolovanými, fragmentálními sentencemi, nýbrž jsou cílenou konkrétní aplikací myšlenek ucelené filozofické koncepce, tvořící jeden organický celek. Ve všeobecnosti je to učení sledující základní cíl – orientovat člověka tak, aby získal etické předpoklady pro nastoupení správné Cesty, jež by ho vedla k plnění jeho

morálních povinnosti. Představuje tu Konfucia jako spolutvůrce a protagonistu tohoto učení, jako vysoce respektovaného učitele.

Jeho prvořadým pedagogickým posláním není tedy výuka teoreticky formulovaného filozofického učení či rozbor a výklad filozofických traktátů, nýbrž filozofie aplikovaná: metodou zmíněných dílčích kroků chce dovést své žáky k poznání, co je základní morální povinnost člověka, tj. podle svých osobních dispozic a svého postavení realizovat principy pravé Cesty.

Konfucius si byl vědom toho, že v tehdejších společenských podmínkách se jeho myšlenky mohou uplatnit jen tehdy, získá-li pro ně ty, kteří požívají velkou společenskou prestiž, tj. učení mistrů na panovnických a šlechtických dvorech, a jejich prostřednictvím pak vládnoucí vrstvu společnosti, mající moc ve svých rukou. Za svůj prvořadý úkol si proto vytyčuje získat co nejvíce stoupenců, schopných prosazovat v co nejširším měřítku jeho učení, a to jak slovem, tak i osobním příkladem. A také sám podniká se svými žáky cesty po různých státech, aby přesvědčoval panovnické dvory o nezbytnosti nastoupení pravé Cesty; sám je svým každodenním chováním a vystupováním příkladem toho, že jeho činy jsou v souladu s tím, co hlásá.

Konfuciova etika je traktována v úzkem sepětí s gnoseologickým aspektem. Etické cíle vycházejí z poznání a na jeho základě má člověk vědomě usilovat o dosažení těchto cílů. Člověk koexistuje s ostatními v lidské pospolitosti, která je hierarchicky uspořádaná, a v zájmu harmonického soužití s ostatními musí zastávat jisté normy chování. Předpokládá, že stupeň poznání u různých subjektů v tehdejší diferencované čínské společnosti bude různý, a

jeho praktická aplikace bude daná rámcem společenského postavení každého jedince.

Konfucius se ovšem domnívá, že o sebezdokonalování musí usilovat všichni odshora dolů, nicméně dosáhnout toho studiem odkazu moudrých předků je dopřáno jen úzké vrstě těch, kteří vládnou písmem. Studovat znamená učit se být opravdovým člověkem; když se učíme pro sebe, znamená to, že se tím také zprostředkovaně učíme pro jiné. Nové poznatky si neosvojujeme proto, abychom předváděli ostatním, jaké máme vědomosti či znalosti, nýbrž proto, abychom dospěli až k samotnému vrcholu poznání, tj. k pochopení podstaty věcí a jevů a jejich hodnoty v životě člověka, k posouzení jejich důležitosti a významu pro proces sebezuschlňování.

Studium má takto připravit člověka pro plnění jeho úlohy a ve společnosti, a to podle svého postavení, které v ní zaujímá. Jako prostředek sebezdokonalování může být plně efektivní tehdy, přináší-li člověku uspokojení a potěšení (1.1). Studium vyžaduje vynaložení duševní námahy, ale současně je to proces, kdy uspokojení z pocitu duševního obohacení působí na emotivní stránku psychiky tak, že člověk v něm začíná nacházet zálibu.

Avšak teprve tehdy, když záliba ve studiu trvale vyvolává niterné uspokojení, lze říci, že studium vedlo k pravému poznání. Dosažení takového stavu je jedním z fundamentálních a přitom nejobtížněji dosažitelných cílů Konfuciova učení. Lidé stejného smýšlení by se měli navzájem obohacovat, ale pozitivní stránky musíme hledat i u ostatních, a také od nich se učit.

Konfucius si je vědom toho, že u lidí existují různé dispozice pro dosažení pravého poznání. Tyto dispozice jsou se pak v průběhu

života dále formují jako určité mravní vědomí a cítění, v závislosti na povahových rysech jednotlivce v daném společenském rámci a klimatu. Konfucius se domnívá, že existuje kategorie lidí s vrozeným věděním či poznáním, ti stojí na nejvyšším stupni stojí. Druhý stupeň tvoří lidé, kteří získali znalosti a dosáhli poznání učení, pak následují ti, kteří se učí co potřebují, až když jsou v nesnázích, a na nejnižším stupni jsou ti lidé, kteří jsou v nesnázích ničemu se učit nehodlají (XVI. 9) Věděním a znalostmi se tu rozumí ono získané poznání obsahu a smyslu etických norem, jimiž se má člověk řídit podle postavení, které ve společnosti zaujímá.

Takových, kterým bylo poznání vrozeno a vůlí Nebes obdrželi dar mravní síly a mravního cítění, je málo, ale jejich vliv je obrovský. Jsou to mudrci dávnověku, tvůrci morálního kodexu pro ostatní, kteří sami svým chováním se stali vzorem k následování. O sobě Konfucius prohlašuje, že sám do této kategorie nepatří, není z těch, jimž bylo poznání vrozeno, ale dovedla ho k němu jeho záliba ve studiu moudrostí starověku. (VII.19) Zdrojem poznání je tedy odkaz moudrých předků i díla těch, kteří dovedli zachytit psanou formou různé stránky materiálního a duchovního života lidí ve staré době, jako např. Kniha písní (Shi Jing) či Kniha dokumentů (Shu Jing), případně i Kniha proměn (Yi Jing) , ale zejména pak Kniha obřadů (Li Ji).

Při interpretaci Konfuciova učení současnou češtinou je třeba brát zřetel na skutečnost, že jazyk staré čínštiny, na jehož základě se Konfuciovo myšlení formovalo a jímž bylo vyjadřováno, byl jazykem izolujícím, tj. bez morfologických protikladů (nanejvýš v jejich marginální podobě). Proto interpretace Lun Yu a

zevšeobecňující formulace, které jsou vyvozovány s Konfuciových výroků, musí brát zřetel na to, jak typologické zvláštnosti staré čínštiny determinují obsahovou stránku těchto výroků, zejména mají-li explikační či definiční povahu. Formální nevymezenost sémantických kategorií slov staré čínštiny s jejich syntaktickou polyfunkčností jsou zdrojem víceznačnosti větných celků, proto jejich interpretace a převod do současné češtiny nemohou být zcela ekvivalentní.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

CHENG, Anne, *Dějiny čínského myšlení*, překlad z francouzštiny Helena Beguivinová, Praha : DharmaGaia, 2006.

Chunqiu San Zhuan 春秋三传 [Letopisy – tři komentáře]. In: *Si Shu Wu Jing*, op. cit.

DAWSON Raymond, *The Analects*. Oxford; New York : Oxford University Press, 1993.

Da Xue Zhangju Ji Zhu 大学章句集注 [Veliké učení – souborné komentáře textových úseků]. Koment. Zhu Xi (朱熹). In: *Si Shu Wu Jing*, op. cit.

DVOŘÁK, Rudolf, *Číňana Konfucia život a nauka I. Život Konfuciův*. Praha, 1887. *Číňana Konfucia život a nauka II. Nauka Konfuciova*, Praha, 1889.

HINTON, David, *The Analects / Confucius*. Washington, D.C.: Counterpoint, 1998.

HOU WAILU 侯外廬, *Zhongguo Sixiang Tongshi 中国思想通史* [*Obecné dějiny čínského myšlení*]. Peking, 1950.

Hovory Konfuciovy. Přel. Vincenc Lesný a Jaroslav Průšek. Praha : Jan Leichter, 1940. Reedice: *Konfucius – Rozpravy, Hovory a komentáře*. Praha: Mladá fronta, 1995.

HUANG CHICHONG 黄治中, *The Analects of Confucius: A Literal Translation*. New York : Oxford, 1997.

КАРАПЕТАНЦ, А. М., *Первоначальный смысл основных конфуцианских категорий*. In: *Конфуцианство в Китае*. Москва : Наука, 1982. (Karapet'janc. A.M., *Pervonačalnyj smysl osnovnyh konfucianskich katëgorii*. In: *Konfucianstvo v Kitaje*. Moskva : Nauka, 1982.)

Konfuzius GESPRÄCHE (Lun-yu). Přel. Ralf Moritz. Leipzig : Verlag Philips Reclam jun., 1982.

Konfucius, Rozhovory a výroky (Lun Yu). Přel. Marina Čarnogurská. Bratislava : Slovenský Tatran, 2002.

Konfucius, Mencius, Sün-c', A riekol Master... (Z klasických knih konfuciánstva). Přel. Marina Čarnogurská. Bratislava : Tatran, 1977.

KONG DEMO 孔德懋, *Kong Fu Neizhai Yishi* 孔府内宅轶事 [Neoficiální kronika Konfuciova domu]. Tianjin : Tianjin renmin chubanshe 天津人民出版社, 1982.

KRÁL, Oldřich, *Čínská filosofie, pohled z dějin*. Lásenice : Maxima, 2005.

LAU, D. C., *The Analects*. Harmondsworth: Penguin Books, 1979.

LAU, D. C., *The Analects (Lun yu) / Confucius*. Bilingual edition. Hong Kong : Chinese University Press, 1983.

LEGGÉ, James, *The Sacred Books of China: The Texts of Confucianism*. Sacred Books of the East; v. 3, 16, 27, 28. Delhi: Motilal Banarsidass, 1968-70.

LEGGÉ, James, *The Chinese Classics*, 2. vyd. Hongkong 1893. Reeditice: Hong Kong : Hong Kong University Press, 1960.

LEGGÉ, James, *Confucian Analects, The Great Learning, and the Doctrine of the Mean*. New York : Dover, 1971.

LEYS, Simon, *The Analects of Confucius*. New York : W.W. Norton, 1997

LI, David H, *The Analects of Confucius: A New-millennium Translation*. Bethesda: Premier Publ., 1999.

Li Ji Ji Shuo 礼记集说 [Kniha etikety se souborem komentářů].
Koment. Chen Hao 陈澧. In: *Si Shu Wu Jing*, op. cit.

Liu Baonan 刘宝楠, *Lun Yu Zheng Yi* 论语正义 [Sebrané výroky – pravá interpretace], In: *Zhuzi Jicheng* 诸子集成 [Souborné vydání filozofických traktátů, I. díl]. Shanghai : Zhonghua shuju 中华书局, 1954.

Lun Yu 论语 [Sebrané výroky]. Ed. Ma Lingyun 马凌云 (převod do současné čínštiny). Xi'an, 2002.

Lun Yu (Chun Qiu) 论语 (春秋). [Sebrané výroky (Letopisy).
Kong Qiu zhu 孔丘著. Xi'an : Shaanxi Liyou Chubanshe 陕西旅游出版社, 2. vyd. 2004.

Lun Yu Zhangju Ji Zhu 论语章句集注 [Sebrané výroky v kapitolách se sdruženými komentáři]. Koment. Zhu Xi 朱熹 . In: *Si Shu Wu Jing*, op. cit.

Shi Jing Ji Zhuan 诗经集传 [Kniha písní se soubornými komentáři]. Koment. Zhu Xi 朱熹. In: *Si Shu Wu Jing*, op. cit.

Shu Jing Ji Zhuan (书经集传) – [Kniha dokumentů se soubornými komentáři]. Koment. Cai Shen 蔡沈. In: *Si Shu Wu Jing*, op. cit.

SIMA QIAN 司马迁, *Shi Ji* 史记 [Zápisky historika]. Peking: Zhonghua shuju 中华书局, 1973.

Si Shu Wu Jing 四书五经 [Čtvero knih a Patero klasických knih]. Song yuan ren zhu 宋元人注 [Songské a yuanské komentáře], Shijie shuju 世界书局, 25. rok Čínské republiky.

SLINGERLAND, Edward, *Confucius: Analects* – with selections from traditional commentaries. Indianapolis: Hackett, 2003.

SLINGERLAND, Edward, *The Essential Analects: Selected Passages with Traditional Commentary*. Indianapolis: Hackett, 2006.

Спирин, В.С., *Построение древнекитайских текстов*. Москва : Наука, 1976. (Spirin, V. S., *Postrojenije drevněkitajskich tĕkstov*. Moskva : Nauka, 1976.)

STŘELEČEK, Jaromír, *Čínská filosofie* (Stručný přehled). Praha : SPN, 1969.

WALEY, Artur. *The Analects of Confucius*, London : George Allen & Unwin, 1938.

WANG DIANJI 汪奠基, *Zhongguo Luoji Sixiang Shi* 中国逻辑思想史 [Dějiny čínské logiky]. Šanghaj : Renmin Chubanshe 人民出版社, 1979.

XU SHEN 许慎, *Shuo Wen Jie Zi* 说文解字 [Výklad jednoduchých a rozbor složených znaků]. Peking : Zhonghua shuju 中华书局, 1963.

YANG BOJUN 杨伯峻, *Lun Yu Yi Zhu* 论语译注 [Sebrané výroky, převod do současné čínštiny, komentáře]. Peking, 1980.

YANG RONGGUO 杨荣国, *Zhongguo Gudai Sixiang Shi* 中国古代思想史 [Dějiny čínského myšlení starověku]. Peking, 1954.

YANG SHUDA 杨树达, *Lun Yu Shu Zheng* 论语疏证 [Sebrané výroky s dokumentovanými komentáři]. Peking, 1980.

ZEMPLINER, Artur, *Čínská filosofie v novověké evropské filosofii*, Praha : Academia, 1966.

Zhong Yong Zhangju Ji Zhu 中庸章句集注 [Střední míra – v kapitolách a se soubornými komentáři]. Koment. Zhu Xi 朱熹. In: *Si Shu Wu Jing*, op. cit.

Zhou Yi Ben Yi 周易本义 [Zhouská Kniha proměn v původním významu]. Koment. Zhu Xi 朱熹. In: *Si Shu Wu Jing*, op. cit.

PŮVODNÍ PUBLIKACE AUTORA DISKUTOVANÉ V DISERTAČNÍ PRÁCI

VOCHALA, Jaromír. A Contribution to the Problem of Delimiting Grammatical and Lexical Meaning of Elementary Linguistic Units in Chinese. In *Archiv Orientální* 32. Praha : Nakladatelství ČSAV, 1964. Od s. 403 – 427, 24 s.

VOCHALA, Jaromír – VOCHALOVÁ, Žu-čen. *Úvod do gramatiky klasické čínštiny*, 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. 132 s.

VOCHALA, Jaromír, Chinese Characters nad the Problems of the Science of Script. In: *Acta Universitatis Carolinae, Philologica 3, Phonetica Pragensia VII*. Praha : Univerzita Karlova. 1985.

VOCHALA, Jaromír, Specificity of Monosyllabic Denominations in Chinese Semantic and Graphemic Systemes. In: *Asian and African Linguistic Studies, Studia Orientalia Pragensia*. Praha : Univerzita Karlova, 1979. Od s. 157 – 202, 46 s.

VOCHALA, Jaromír. Chinese Characters nad the Problems of the Science of Script. In *Acta Universitatis Carolinae, Philologica 3, Phonetica Pragensia VII*, Praha: Univerzita Karlova, 1985. Od s. 121-138, 18 s.

VOCHALA, Jaromír, On the Nature of Chinese Characters, In: *Charles University on Far Eastern Culture*, Praha : Universita Karlova, 1968. Od 117-148, 42 s.

VOCHALA, Jaromír. *Chinese Writing System, Minimal Graphic Units*, Acta Universitatis Carolinae, Monographia LXX. Praha: Univerzita Karlova, 1986. 143 s.

WOHALA, Ya., (雅·沃哈拉), Mantan Hanyu Yusu de Tezheng 漫谈汉语语素的特征 [VOCHALA, Jaromír, K zvláštnostem morfému v čínštině]. In: *Zhongguo Yuwen 中国语文* [Čínský jazyk], 1987/2, Peking.

VOCHALA, J., HRDLIČKOVÁ V., *Úvod do studia sinologie – filologická část*. Praha : SPN, 1985, 2. vyd. 1989. 265 s.

VOCHALA, J., VOCHALOVÁ, Ž., *Einführung in die Grammatik des klassischen Chinesisch*, Leipzig : Verlag Enzyklopädie, 1990. 155 s.

Zpěvy od Žluté řeky, Praha : Práce, 1986., Překlad, přebásnění, ilustrace a doslov Jaromír Vochala. Doslov od s. 73 – 82. 10 s.

Čchü Jüan: *Z Čchuských písní* , Praha: BB/art, 2004. Překlad, poznámky, komentáře a doslov Jaromír Vochala. Doslov od s.131 – 172, 41 s. ISBN 80-7341-213-6

SUMMARY

Our understanding of Confucius' thought is primarily based on the analysis and interpretation of the text of *Lun Yu* (Analects). In spite of numerous works dealing with this classical text and its critical textual analysis, time and again there occur new interpretations demonstrating that there still exist many points to be investigated.

The interpretation of *Lun Yu* in Czech language in the present work is based on the principles of textual hermeneutics with special regard to the typological specificity of the source and aim languages with their different type of writing system.

One of the main problems is the inadequacy of Czech equivalents used for Confucian key terms. Cultural and historical contexts of Chinese terms and their etymological origins are unique, as well as

their mutual relations in the lexical system, both on linguistic and grapholinguistic levels. Classical Chinese has an amorphous word structure and its characteristic way of term-formation is that of semantic transposition. Typical for Czech equivalents, on contrary, is the morphematic structure of terms as a certain word-class and subclass (abstract words) with their morphological oppositions. Moreover, Confucian's terms alike as other words in classical Chinese are, as a rule, homophonic or polysemic and on the syntactic level they are polyfunctional. .

Generally speaking, the Confucian terms in Lun Yu, semantically vague in an isolated position, are semantically delimited by its context in the utterance. Consequently, their equivalents in Czech language are widely differing, both in their semantic content and syntactic functions.

Besides, extremely concise style of classical Chinese based on ideographic type of writing, usual ellipsis part of sentence and the structural homonymy, are the other reasons causing that many sentences in Lun Yu are ambiguous or can have the two or more interpretations. Consequently, present book suggests the alternative translations in such a case to point out this outstanding characteristic of classical Chinese in Lun Yu.

The philosophical aspects of the terms are discussed in the book both from the socialpolitical and socialmoral point of view. The terms are divided according to their connection with the classical Great Triad – Heaven, Earth and Man, and attention has been specially paid to those mutually closely linked.

Lun Yu is the mirror of Confucius's personality; it provides his intellectual and moral portrait as great philosopher, First Teacher and

as a truly human being, both with his strong and weak points. Being very strict with himself in fulfilling his moral duties, he required the same behaviour from his disciples; his approach to every one of them was however, strictly individual.

Confucius's disciples treated to their Master with a great respect, nevertheless, some of them did not hesitate to rebuke him for some of his, from their point of view, controversial political attitudes and decisions.

In confrontation with the morality of today's materialized world, humanistic aspects of moral-ethical principles of Confucius's thought did not lose their value and inspiration for the next generations.

Translation of other two classical books, *Da Xue* (The Great Learning) and *Zhong Yong* (The Medium/Harmonic Measure), developing some aspects of Confucian's thought, has been appended as supplement to the present book.

ŽIVOTOPIS

Osobní data

Jméno: Doc. PhDr. Jaromír Vochala, CSc.

Datum a místo narození: 24. 9. 1927, Janovice-Bystré, okr. Frýdek-Místek

Národnost: česká

Adresa: Hrusická 2511/4, Praha 4 – Spořilov II, PSČ 141 00

E-mail: vochala@centrum.cz

Tel.: 272 773 946

Pracoviště

1960 - 1990 katedra věd o zemích Asie a Afriky Filozofické fakulty UK v Praze, od r. 1990 v důchodu

Vzdělání

1938 – 1942 Měšťanská škola ve Frýdlantě n. Ostr.

1942 – 1945 Učňovská škola (strojný zámečnick)

1945 – 1949 Obchodní akademie v Českém Těšíně, maturita

1951– 1952 Hospodářská fakulta VŠPHV, 2 sem., poté stipendista v ČLR

1952 – 1954 Dvouletý kurs čínského jazyka na Pekingské univerzitě v ČLR

1954 – 1958 Fakulta čínského jazyka a literatury na Pekingské univerzitě v ČLR, uděleno absolutorium, nostrifikací získal titul promovány filolog

1969 – PhDr., Filozofická fakulta UK, obor sinologie

1969 – CSc., v oboru jazykověda konkrétních jazykových skupin – čínština, Filozofická fakulta UK

1990 – docent pro obor sinologie; jmenován ministrem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky

Zaměstnání

1942 – 1945 strojně zámečnický učeň

1958 – 1960 učitel češtiny v kurzu pro zahraniční studenty při VŠE v Praze

1960 – 1962 asistent oboru čínština na katedře věd o zemích Asie a Afriky FF UK

1962 – 1990 odborný asistent oboru čínština na katedře věd o zemích Asie a Afriky FF UK

Pedagogická činnost

Sinologie: úvod do studia sinologie, čínský jazyk, teorie čínského jazyka, úvod do četby odborných textů, intepretace textů a pramenů, klasická čínština, překladatelská a tlumočnická cvičení.

Japanologie: klasická čínština. Koreanistika: čínština

Vedení seminářů a diplomových prací na sinologii, oponent a konsultant diplomových a kandidátských prací i na jiných oborech

Kurz češtiny pro cizince (1958-60, při VŠE), tlumočnická a překladatelská cvičení z českého jazyka na Pekingském jazykovém institutu (1 sem. 1985/6)

Vedoucí oboru sinologie

Dlouholetý vedoucí komise pro modernizaci jazykové výuky na katedře věd o zemích Asie a Afriky

Autor a spoluautor řady skript a učebních textů, audiovizuálních a audioorálních pomůcek

Člen komise pro státní rigorozní zkoušky studijního oboru orientalistika (1981)

Člen oborové rady doktorského studijního programu Filologie (od r. 2003)

Vědecko-výzkumná činnost

Oblast teoretické lingvistiky: gramatika, syntax, lexikografie čínského jazyka

Gramatologie: systém čínského ideografického písma; jednotky čínského jazyka na grafolingvistické rovině

Oblast aplikované lingvistiky: modernizace jazykové výuky na sinologii, nové metodické postupy ve výuce čínského jazyka a písma

Filologie: analýza textů klasické čínštiny

Řešitel úkolu F 85, F 66 Teoretický a aplikovaný výzkum hlavních jazyků Asie a Afriky

Koordinátor resortního úkolu X-01 – Výukové programy pro didaktickou techniku

Participace na SPZV IX - 6-7, DÚ 3, Kulturní dědictví národů Asie a Afriky jako součást světové kultury

Autor několika desítek původních prací publikovaných doma i v zahraničí (ČLR, USA,

Polsko, Německo)

1969 kandidátská disertace *Synchronní charakteristika čínského znakového písma* (nepublikováno)

1977 přednáška na mezinárodní konferenci na katedře věd o zemích Asie a Afriky FF UK v Praze o výuce orientálních jazyků

Účast na zahraničních sympoziích a konferencích:

1969, Senigallia, Itálie, XXI Congres of Chinese Studies

1980, Varšava, symposium Teoretické problémy jazyků a Asie a Afriky

1982. Berlín, vědecká konference pedagogických a vědeckých pracovníků Humboldtovy univerzity a Karlovy univerzity

1985, Peking, mezinárodní symposium k otázkám výuky čínštiny

Stáže

1965, 3 měsíce, Pekingská univerzita– studijní pobyt

1985/ 86, 1 sem., Pekingský institut cizích jazyků – studijní a pracovní pobyt

Vybrané publikace

Poznámka: Jméno *Jaromír Vochala* je v čínských znacích uvedeno ve dvou podobách:

- 1) 雅·沃哈拉 (Ja. Wohala – ve znacích podle čínské transliterace),
- 2) 吴和 (Wu He – počínštěné jméno v době studia na Pekingské univerzitě)

吴和, 热烈欢迎中国的拼音字母. In 文字改革拼音方案草案讨论集. 第一辑. 北京: 文字改革出版社, 1957. [VOCHALA, Jaromír (Wu He). Vřele vítáme čínskou abecedu Pinyin. In *Sborník diskusních příspěvků k návrhu čínské abecedy, 1.sv*. Peking: Vydavatelství Reforma písma, 1957.] Od s. 181-182, 2 s.

VOCHALA, Jaromír. A Contribution to the Problem of Delimiting Grammatical and Lexical Meaning of Elementary Linguistic Units in Chinese. In *Archiv Orientální* 32. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1964. Od s. 403 – 427, 24 s.

VOCHALA, Jaromír. Modernizace jazykové výuky, její předpoklady a perspektivy na katedře věd o zemích Asie a Ariky Filosofické fakulty Karlovy university. In *Zprávy Československé společnosti orientalistické při ČSAV*, ročník V, č. 1, 1964. Od s. 26-30, 5 s.

VOCHALOVÁ, Žu-čen – VOCHALA, Jaromír. *Čínská konverzace I*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1965. 76 + 36 s.

VOCHALOVÁ, Žu-čen – VOCHALA, Jaromír. *Čítanka čínských novinových textů*. Praha: In *Charles University on Far Eastern Culture*. Praha : Universita Karlova, 1968. Od 117-148, 42 s.

VOCHALOVÁ, Žu-čen – VOCHALA, Jaromír. *Čínská konverzace I*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967. 80 + 40 s.

VOCHALA, Jaromír. Čínská osobní jména. In *Nový Orient* 5. Praha: Academia, nakladatelství ČSAV, 1967. Od s. 146-147, 2 s.

VOCHALA, Jaromír. Some Remarks on the Analysis of Chinese Characters. In *Monumenta Serica, Journal of Oriental Studies*, Vol. XXVI. Los Angeles: Monumenta Serica Institute at the University of California, 1967. Od s. 42-46, 5 s.

VOCHALA, Jaromír. On the Nature of Chinese Characters. In *Charles University on Far Eastern Culture*. Praha: Universita Karlova, 1968. Od 117-148, 42 s.

NOVÁK, Miroslav – VOCHALA, Jaromír. The Problem of Effective Character-writing. In *Charles University on Far Eastern Culture*. Praha: Universita Karlova, 1968. Od 103-116, 14 s.

KALOUSKOVÁ, Jarmila – VOCHALA, Jaromír. Čínština o sobě a čínština pro nás. In: *Nový Orient* 5, 1970. Od s. 144-148, 5 s.

VOCHALA, Jaromír. A Remark to the Synchronic Analysis of Chinese Writing. In *Papers presented to the XXI International Congress of Chinese Studies, Senigallia, 7-13. September*

1969. Roma: Instituto Italiano per il Medio ed Estremo Oriente – Napoli: Instituto Universitario Orientale. 1971. Od s. 257-263, 7 s.

VOCHALA, Jaromír – VOCHALOVÁ, Žu-čen. *Kurs současné čínštiny I - textová část*. Praha: Universita Karlova, 1971. 317 s.

VOCHALA, Jaromír – VOCHALOVÁ, Žu-čen. *Kurs současné čínštiny II – mluvnice*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972. 174 s.

VOCHALA, Jaromír. Formal Aspects of the Chinese Graphemic System. In *New Methods of Analysis in Oriental and African Studies. Studia Orientalia Pragensia V*. Praha: Charles University, 1972. Od s. 25-36, 12 s.

VOCHALA, Jaromír – NOVÁK, Miroslav – PUCEK, Vladimír. *Úvod do čínského, japonského a korejského písma I – Vznik a vývoj*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975, 2. vyd. 1989. 132 s.

VOCHALA, Jaromír – NOVÁK, Miroslav – PUCEK, Vladimír. *Úvod do čínského, japonského a korejského písma II - Praktický kurs*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975, 2. vyd. 1989. 250 s.

VOCHALA, Jaromír – VOCHALOVÁ, Žu-čen. *Úvod do gramatiky klasické čínštiny*, 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. 132 s.

VOCHALA, Jaromír – VOCHALOVÁ, Ruzhen [Klaus Kaden (Bearb). Übers.: Romana Altman]: *Einführung in die Grammatik des klassischen Chinesisch*, 1. Aufl. Leipzig: Verlag Enzyklopädie, 1990. 155 s. ISBN 3-324-00469-1

VOCHALA, Jaromír. Specificity of Monosyllabic Denominations in Chinese Semantic and Graphemic Systems. In *Asian and African Linguistic Studies, Studia Orientalia Pragensia*, Praha: Univerzita Karlova, 1979. Od s. 157-202, 46 s.

VOCHALA, Jaromír – VOCHALOVÁ, Žu-čen. *Základní kurs současné čínštiny I*, 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, 2. vyd. 1988. 188 s.

VOCHALA, Jaromír – VOCHALOVÁ, Žu-čen. *Základní kurs současné čínštiny II*, 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, 2. vyd. 1988. 195 s.

VOCHALA, Jaromír – VOCHALOVÁ, Žu-čen. *Základní kurs současné čínštiny III*, 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, 2. vyd. 1988. 190 s.

VOCHALA, Jaromír – VOCHALOVÁ, Žu-čen. *Základní kurs současné čínštiny IV Audioorální kurs*, 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, 2. vyd. 1988. 235 s.

VOCHALA, Jaromír. The Specific Features of Chinese Characters and Some of the Problems Involved in their Reform. In *Archiv Orientální* 49. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1981. Od s. 45 – 54, 10 s.

VOCHALA, Jaromír. Metodické inovace v jazykové výuce na katedře věd o zemích Asie a Afriky. In *Modernizace výuky a didaktická technika*, Bulletin FF UK 2/1981-1982. Od s. 24-28, 5 s.

VOCHALA, J. (editor): *Asian and African Linguistic Studies II, Studia Orientalia Pragensia XIV*, Praha: Univerzita Karlova 1985

VOCHALA, Jaromír – VOCHALOVÁ, Žu-čen. Some Remarks Towards New Phraseological Expressions in Modern Chinese. In *Asian and African Linguistic Studies II, Studia Orientalia Pragensia XIV*, Praha: Univerzita Karlova, 1985. Od s. 2-13, 13 s.

VOCHALA, Jaromír – HRDLIČKOVÁ, Věna. *Úvod do studia sinologie, Část filologická*, 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985, 2. vyd. 1989. 265 s.

VOCHALA, Jaromír. Průpravná fonetická cvičení. In *Tlumočnická cvičení. Vybrané reálie ČSSR (česká část)* Jaroslav Vacek, Alice Kramerová, Marie Formánková a kolektiv. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. Od s. 9-55, 87-92, 107-112. 59 s.

VOCHALA, Jaromír. Chinese Characters nad the Problems of the Science of Script. In *Acta Universitatis Carolinae, Philologica 3, Phonetica Pragensia VII*, Praha: Univerzita Karlova, 1985. Od s. 121-138, 18 s.

VOCHALA, Jaromír. *Chinese Writing System, Minimal Graphic Units*, Acta Universitatis Carolinae, Monographia LXX. Praha: Univerzita Karlova, 1986. 143 s.

雅·沃哈拉. 汉语教学中的汉字问题. In 语言教学与研究, 1986, 3, 北京语言学院出版社, 1986. [(VOCHALA, Jaromír (Ja. Wohala): Problémy čínských znaků ve výuce čínštiny. In *Výuka a zkoumání jazyků*, 1986, 3. Peking: Nakladatelství Pekingský jazykový institut, 1986.] Od s. 104 – 108, 5 s.

雅·沃哈拉. 基础阶段的汉字, 语音和语法教学 In 第一届国际汉语教学讨论会文选, 北京语言学院出版社, 1986. [VOCHALA, Jaromír (Ja. Wohala). Výuka čínskému písmu, čínské fonetice a gramatice v základní etapě. In *Vybrané příspěvky z 1. mezinárodního symposia o výuce čínštiny*), Peking: Nakladatelství Pekingského jazykovědného institutu, 1986.] Od s. 595 – 598, 3 s.

雅·沃哈拉. 漫谈汉语语素的特征 In.:中国语文 *Zhōngguó Yǔwén*, 2, 1987. 北京: 中国社会科学出版社. [VOCHALA, Jaromír (Ja. Wohala). K zvláštnostem morfému v čínštině. In *Čínský jazyk*, 2, 1987, Peking: Nakladatelství Společenské vědy. Od s. 93-100, 8 s.

VOCHALA, Jaromír. A Few Notes to the Analysis of the Chinese Writing System. In *Problemy jazyków Azji i Afryki*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1987. Od 127-129, 3 s.

VOCHALA, Jaromír. *A Note on Chinese Syntax*. In *Asian and African Linguistic Studies III, Studia Orientalia Pragensia XVII*, Praha: Univerzita Karlova, 1988. Od s. 127-139, 13 s.

VOCHALA, Jaromír – ZASTÁVKA, Zdeněk. Klasifikace tahových prvků pro popis grafických jednotek čínského znakového písma. In *K otázkám společenského vědomí* :

K počtě 65. narozenin prof. RSDr. Václava Rába, CSc. Praha: Univerzita Karlova, 1988. Od s. 103-115, 13. s.

VOCHALA, Jaromír – VOCHALOVÁ, Žu-čen. *Verb-nominal Phrasemes in Modern Chinese*. Praha: Univerzita Karlova, Vydavatelství Karolinum, 1990. 121 s. ISBN 80-7066-210-7

VOCHALA, Jaromír – CONG, LIN – VOCHALOVÁ, Žu-čen. *Audioorální a tlumočnická cvičení z čínského jazyka I*. Praha: Univerzita Karlova, Vydavatelství Karolinum, 1991. 77 s.

VOCHALA, Jaromír. *Stručný čínsko-český a česko-čínský slovník 汉捷捷汉简明词典*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1997, 262 s. ISBN 80-04-26089-6

VOCHALA, Jaromír. Čínský přepis pinyin a jeho užití v češtině. In *Transkripce čínštiny, sborník statí*, Praha: Česko-čínská společnost, tiskárna Novotný, spol. s r.o. Rakovník, 1999. S. 33-39, 7 s. ISBN 80-902515-2-8, ISBN 80-902515-1-X

VOCHALA, Jaromír. *Čínsko-český a Česko-čínský slovník, 汉捷捷汉词典*, Praha: Nakladatelství LEDA, 2003, 616 s. ISBN 80-7335-011-4
Čestné uznání udělené porotou soutěže Slovník roku,

VOCHALA, Jaromír. *Konfucius v zrcadle Sebraných výroků*, Praha: Academia, Edice Orient, sv. 3., 2009. S. 534. ISBN 978-80-200-1695-9

Komentované překlady z klasické čínštiny

Zpěvy od Žluté řeky (výbor ze staré čínské lidové poezie, překlad a přebásnění Jaromír Vochala), Praha: Práce, 1986, 2. vyd. 1987. Poznámky, vysvětlivky a doslov. Od s. 69 – 82, 13 s.

Nakladatelská cena vydavatelství a nakladatelství ROH Práce za překlad a uspořádání výboru čínské lidové poezie, 1987.

Čchü Jüan: *Z Čchuských písní*, Praha: BB/art, 2004. Překlad, poznámky, komentáře a doslov Jaromír Vochala. Od s.131 – 172, 41 s. ISBN 80-7341-213-6

Sebrané výroky. In *Konfucius v zrcadle Sebraných výroků*. Překlad, poznámky a vysvětlivky Jaromír Vochala. Od s. 19-121, 102 s. Praha: Academia, Edice Orient, sv. 3., 2009. S. 534. ISBN 978-80-200-1695-9

Střední míra. In *Konfucius v zrcadle Sebraných výroků*. Překlad, poznámky a vysvětlivky Jaromír Vochala. Od s. 421-445, 25 s. Praha: Academia, Edice Orient, sv. 3., 2009. S. 534. ISBN 978-80-200-1695-9

Veliké učení. In *Konfucius v zrcadle Sebraných výroků*. Překlad, poznámky a vysvětlivky Jaromír Vochala. Od s. 446-458, 13 s. Praha: Academia, Edice Orient, sv. 3., 2009. S. 534. ISBN 978-80-200-1695-9

Ostatní překlady

1. Z češtiny do čínštiny

卡·哈·鲍罗夫斯基. 拉夫腊国王 *Lavra Guowang*. 吴和译, 上海, 少年儿童出版社, 1959.
[K. H. Borovský. *Král Lávra*, překlad Wu He, Šanghaj: Nakladatelství dětské literatury, 1959

2. Z čínštiny do češtiny

Mao Tun. *V tygři tlamě* (茅盾著, 腐蚀). 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1960, 2. (opravené) vyd. pod titulem *Rozklad*, Praha :Odeon, 1967

Mao Tun: Před zastavárnou (当铺前). In *Jarní hedvábníci*, Praha: SNKL, 1963

Chang Tien-i: Mr. Hua Wei (张天翼, 华威先生) s I. Lewitovou, In *New Orient 4*, Praha: Praha : Academia, nakladatelství ČSAV, 1966

Čang Tchien-i: Pomsta (报复). In *Světová literatura*, 6/SL, Praha: Odeon, 1972

Čang Tchien-i: *Pan Chua Wej* (华威先生), In *Světová literatura*, 6/SL, Praha: Odeon, 1972

Čang Tchien-i: *Buddhova moc* (菩萨的威力) In *Světová literatura*, 6/SL, Praha : Odeon, 1972

Zpěvy od Žluté řeky (výbor ze staré čínské lidové poezie, překlad a přebásnění Jaromír VOCHALA), 1. vyd. Praha: Práce, 1986, 2. vyd. 1987

Čchü Jüan: *Z Čchuských písní*. Praha: BB/art., 2004

Heslo VOCHALA Jaromír v biografických slovnících:

KDO BYL KDO Čeští a slovenští orientalisté, afrikanisté a iberoamerikanisté. Praha: Nakladatelství Libri, 1999. Od s. 695-698, 3 s.

Jiří Černý, Jan Holeš. *KDO JE KDO V DĚJINÁCH ČESKÉ LINGVISTIKY 695-697*. Praha: Nakladatelství Libri, 2008. Od s. 513-515, 3s.

KDO JE KDO 91/92, ČESKÁ REPUBLIKA, FEDERÁLNÍ ORGÁNY ČSFR, Praha: MODRÝ JEZDEC, spol. s r.o., 1991

KDO JE KDO V ČESKÉ REPUBLICE 94/95, Praha : MODRÝ JEZDEC, spol. s r.o. ve spolupráci s Agenturou MANON, 1994

KDO JE KDO V ČESKÉ REPUBLICE na přelomu 20. stol., 5000 biografických hesel nejvýznamnějších osobností. Praha: Agentura Kdo je kdo (sdružení Rapid, a.s. a STUDIO 1809, s.ro.), 1998

Doplňující prameny k odbornému životopisu:

Olga Lomová: Dr. Vochalovi k šedesatinám. In *Nový Orient* 7. Praha: Academia, nakladatelství ČSAV, 1987.

Věna Hrdličková: Sinolog Jaromír Vochala osmdesátníkem. In *Fénix, časopis Česko-čínské společnosti* 2/2007, ročník 8. Praha : SERIFA, 2007

Ocenění:

Nakladatelská cena vydavatelství Práce (v r.1987) za překlad uspořádání výboru *Zpěvy od Žluté řeky* , 1. vyd. Praha: Práce, 1986, 2. vyd. 1987

Čestné uznání udělené v r. 2004 porotou soutěže Slovník roku za Čínsko-český a česko-čínský slovník, LEDA, 2003

